

Cursuri universitare

SNEJANA SULIMA

Drept european general

SNEJANA SULIMA

Drept european general

Universul Juridic

București

-2021-

Titlul I

ORGANIZAȚII DE COOPERARE INTERGUVERNAMENTALĂ ÎN EUROPA

Ideea uniunii politice europene s-a dezvoltat în principal în perioada dintre cele două războaie mondiale cu scopul de a menține pacea în Europa și de a spori influența europeană în lume. Până și după constituirea Comunităților Europene, în spațiul european au existat și alte organizații de cooperare politică, economică sau militară.

În aceeași perioadă, în Europa, asistăm la construirea unei lumi bipolare sub influența divizării țărilor în funcție de alianțele voluntare sau forțate care au luat naștere după al Doilea Război Mondial cu și între Uniunea Sovietică și Statele Unite. În acest context, țările din Europa de Est care au ajuns sub influența URSS nu au avut posibilitatea de a lua parte la crearea unor organizații de cooperare sau de integrare din Vest.

Până la apariția unor inițiative de unificare și integrare, statele europene își fondau relațiile pe principiile sistemului internațional. Sistemul european clasic se baza pe stabilirea unor relații multipolare, formând alianțe mai mult sau mai puțin durabile între statele europene.

Istoria ideii de unificare europeană este lungă și a fost dificil realizabilă, fiind ignorată mult timp importanța și avantajele acestei unificări. Expresia de State Unite ale Europei utilizată de Winston Churchill în 1946 a fost lansată de fapt mult înaintea acestei date, încă din 1848, în contextul Primăverii popoarelor¹ și utilizată apoi de mai mulți intelectuali europeni. Victor Hugo, spre exemplu, în discursul său în cadrul Congresului de Pace din 21 august 1849² își imagina că „va veni o zi când vom vedea aceste

¹ „Primăvara popoarelor” cuprinde un val masiv de mișcări revoluționare din majoritatea statelor europene în anul 1848. Titlul mișcării apare însă mult mai târziu, la momentul publicării unei lucrări consacrată acestor evenimente, sub coordonarea lui François Fejtő. J.C. Caron, «Le Printemps des peuples», in D. Kalifa (dir.), *Les noms d'époque. De „Restauration” à “Années de plomb”*, Éditions Gallimard, 2020, pp. 187-207.

² E. Lejeune-Resnick, „L'idée d'États-Unis d'Europe au Congrès de la Paix de 1849”, in 1848. *Révolutions et mutations au XIXe siècle*, Numéro 7, 1991. Sentiment et espaces européens au XIXe siècle. pp. 65-72. DOI: <https://doi.org/10.3406/r1848.1991.2118>.

două grupuri imense, Statele Unite ale Americii și Statele Unite ale Europei, plasate față în față una cu cealaltă, întinzându-și mâna peste mări...¹. Spre deosebire de Victor Hugo, care vede unificarea europeană mai degrabă ca pe un ideal umanist pentru a favoriza pacea, solidaritatea și dezvoltarea relațiilor diplomatice, alți autori, precum Joseph Prudhon² văd viitorul Europei într-o confederație de entități politice sau precum Paul de Leusse, ca pe niște proiecte de dezvoltare economică prin intermediul unei uniuni vamale de la sfârșitul anilor 1880³.

În perioada interbelică inițiativele favorabile unificării statelor europene se multiplică. Pe când unii privilegiau ideea de unire culturală, alții erau interesați de unirea economică și, nu în ultimul rând, de o unire politică. Majoritatea celor care promovau curentul unificării acestor țări în anii 1920 se sprijineau pe convingerea că Europa, dincolo de a fi un spațiu geografic, reprezintă o civilizația europeană, fundament al unității europene⁴. Inițiativele privind unificarea economică luau în considerare stabilirea unui sistem de liber schimb, a unui sistem de preferințe economice sau chiar o piață comună în contextul necesității reconstruirii economiilor statelor europene slăbite de primul război mondial⁵. Cooperarea economică mai extinsă sau mai restrânsă, în funcție de interesele fiecărei țări, implica în principal state din Europa occidentală⁶ și centrală⁷.

În această perioadă, prin ideile dezvoltate în eseuul său *Pan Europa* (1923), Richard von Coudenhove-Kalergi, în mod cu adevărat vizionar, cheamă la realizarea unei unificări politice și economice a Europei în

¹ Cf. F. Wilhelm, *Victor Hugo et l'Idée des Etats-Unis de l'Europe*, Luxembourg, Les Amis de la maison de Victor Hugo à Viande, 2000.

² P.J. Proudhon, *Du principe fédératif et de la nécessité de reconstituer le parti de la révolution* (Éd.1863), Hachette Livre BnF, 2012.

³ P. De Leusse, *La Paix par l'union douanière franco-allemande*, Strasbourg: J. Bussenius, 1888.

⁴ B. Wassenberg, *Histoire du Conseil de l'Europe (1949-2009)*, P.I.E. Peter Lang, 2012.

⁵ A se vedea, în acest sens, de exemplu, lucrarea lui J. M. Keynes, *The Economic Consequences of the Peace*, New York, Harcourt, Brace and Howe, 1920.

⁶ E. Bussière, M. Dumoulin (dir.), *Milieux économiques et intégration européenne en Europe occidentale au XXe siècle*, Arras, Artois Presses Université, 1998.

⁷ E. Hantos, *L'Europe centrale, une nouvelle organisation économique*, Paris, Félix Alcan, 1932.

vederea protejării păcii și a unor valori comune. În viziunea sa, Uniunea Europeană se putea realiza în patru etape care implicau crearea unei Curți de arbitraj pentru a asigura pacea durabilă pe continent și o uniune vamală pentru restructurarea economiilor europene. Statele Unite ale Europei sau *Pan-Europa* astfel fondată putea funcționa prin intermediul unei Camere reprezentative, formată din deputații popoarelor europene și o Cameră a statelor formată din reprezentanții acestora¹.

În 1929, Aristide Briand propunea primul proiect european oficial în fața Societății Națiunilor. Era vorba despre stabilirea unei legături de tip federal între popoarele europene pornind de la un „nucleu dur” franco-german². Inițiativele europeniștilor din acea perioadă nu erau uniforme din punct de vedere al metodei de integrare: în timp ce unii subliniau necesitatea creării unor structuri supranaționale, alții privilegiau ideea unei cooperări interguvernamentale între state. În ciuda acestor inițiative, criza economică din 1929 și instalarea unor regimuri naționaliste în Germania și Italia au anihilat avansarea proiectelor de unificare a țărilor europene. Abia după cel de-al Doilea Război Mondial și ținând cont de efectele dezastruoase ale acestuia, proiectele de unificare reapar și se intensifică, ducând la punerea în practică a unora dintre aceste inițiative. Pe de o parte, sub imboldul discursului lui Churchill de la Zürich se ajunge la crearea Consiliului Europei. Pe de altă parte, pornind de la inițiativa lui George Marshall privind programul de restabilire europeană, planul Marshall³, apare o organizație de cooperare economică, predecesora Organizației Europene de Cooperare Economică.

¹ În 1929, Richard von Coudenhove-Kalergi propune, pentru prima dată, adoptarea unui imn european: textul de la „Odă Bucuriei” de Schiller pe muzica Simfoniei a 9-a de Beethoven.

² O. Keller, L. Jilek (dir.), *Le plan Briand d'union fédérale européenne*, Genève, Fondation des archives européennes, 1991.

³ Acest plan se înscrie în doctrina promovată de Harry Truman, Președintele Statelor Unite ale Americii în acea perioadă, având drept scop asistarea statelor europene în vederea opririi expansiunii influenței comunismului sovietic în Europa. În acest sens, a se vedea, printre altele, D. Merrill, *The Truman Doctrine: Containing Communism and Modernity*, *Presidential Studies Quarterly*, March 2006, pp. 27-37; D. Bostdorff, *Proclaiming the Truman Doctrine. The Cold War Call to Arms*, Texas A&M University Press: College Station, 2008; G. Capaccio, *The Marshall Plan and the Truman Doctrine*, *The Cold War Chronicles*, Cavebdis Square Publishing, LLC, 2018.

În aceeași perioadă, în contextul Războiului Rece, pe teritoriul european prind formă două mari alianțe militare: pe de o parte, țările Europei Occidentale se aliază cu Statele Unite pentru a forma Alianța Tratatului Atlanticului de Nord (1949), iar pe de altă parte, URSS încheie o serie de tratate bilaterale cu țările din Europa Centrală și Orientală care se aflau sub influența sa politică, alianțe care s-au transformat mai târziu în Pactul de la Varșovia (1955).